

Symposiumverslag: SEKSO symposium 11 oktober 2024

Vrijdag 11 oktober, op *International Coming Out Day*, vond het **derde SEKSO symposium** plaats in De Zalen van Zeven te Utrecht. Jenneke van Ditzhuijzen (Universiteit Utrecht) en Marianne Cense (Rutgers, Kenniscentrum Seksualiteit) leidden het symposium in. Kort werd het thema van het symposium geïntroduceerd: positionaliteit en inclusief onderzoek.

Ontwikkelingen Binnen SEKSO

Nog steeds groeit het onderzoeksnetwerk SEKSO. In het laatste jaar zijn er leden bij gekomen vanuit zowel Nederland als Vlaanderen. Waar vorig jaar ongeveer 170 leden werden geteld, zijn dit er nu ruim 200, vanuit een breed scala aan disciplines.

Administratief wordt SEKSO ondersteund door Rutgers, maar verder is het netwerk onafhankelijk. Lidmaatschap versterkt deze onafhankelijkheid en het voortbestaan van SEKSO. Daarom gaat het netwerk contributie vragen van de leden, om de bijeenkomsten te organiseren en de website te onderhouden. Een mail hierover volgt.

Missie SEKSO

Afgelopen jaar is veel aandacht besteed aan het uitwerken van de missie van SEKSO. SEKSO is niet opgericht om de inhoud van ons onderzoek met elkaar te delen, maar de uitdagingen waar we als seksonderzoekers tegenaan lopen. De missie van SEKSO is:

- 1) **Verbinden**, SEKSO is bedoeld om onderzoekers uit diverse hoeken en organisaties te verbinden met elkaar. Het biedt een plek om elkaar te ontmoeten, ervaringen uit te wisselen, en de eilandjes te verbinden;
- 2) **Ondersteunen**, SEKSO wil een groep zijn waar seksonderzoekers elkaar kunnen steunen. Seksonderzoekers lopen nogal eens tegen lastige kwesties aan, omdat hun onderzoeksthema's gevoelig liggen in de maatschappij, en vaak te maken krijgen met polarisatie en weerstand zowel binnen als buiten de onderzoekswereld. Dit vraagt soms veel van ons als onderzoekers. SEKSO wil bijdragen aan het welzijn van seksonderzoekers.
- 3) **Versterken**, SEKSO hoopt te inspireren, een plek te bieden waar dilemma's besproken en

verder uitgewerkt kunnen worden, en waar ook methodologische vraagstukken aan bod komen.

De stuurgroep van SEKSO is geen vaste groep en kan elk jaar variëren. Op dit moment is deze nog weinig divers, alle leden worden daarom aangemoedigd en uitgenodigd om bij te dragen en ideeën te delen.

Lancering website

Met een gezamenlijke aftelling werd de SEKSO website gelanceerd: www.sekso.nl. Deze geeft SEKSO een gezicht en biedt meer zichtbaarheid en informatie.

Werkgroepen

Tot nu toe zijn er twee SEKSO werkgroepen: **Ethiek** en **Peer Support**. Er kunnen meer werkgroepen ontstaan, als die behoefte er is vanuit leden.

Een korte update van de **Peer Support** werkgroep, voortkomend uit het vorige symposium. Er bleek behoefte te zijn om te kunnen sparren en elkaar te steunen wanneer SEKSOnderzoekers te maken krijgen met (maatschappelijke) weerstand. Peer support biedt de mogelijkheid om informeel en *peer-to-peer* ervaringen uit te wisselen. Het is geen adviesorgaan; de mensen in deze werkgroep hebben niet alle oplossingen of antwoorden, maar ze kunnen wel meedenken vanuit soortgelijke ervaringen en vooral een luisterend oor bieden. De werkgroep Peer Support bestaat momenteel uit Baudewijntje Kreukels, Laura Baams, Kristien Michielsens, en Jenneke van Ditzhuijzen. Mocht er behoefte zijn aan overleg, kan de peer support werkgroep bereikt worden via e-mail (peersupport@sekso.nl). Dan kan er een afspraak gemaakt worden om informeel (bijvoorbeeld tijdens lunch) te overleggen. De werkgroep is nog vers, en kijkt aan hoe dit loopt.

Namens de werkgroep **Ethiek**, bestaande uit Henny Bos en Lotte Gerritsen, gaf Henny een update waar zij het afgelopen jaar mee bezig zijn geweest. Veel onderzoekers worstelen met de eisen van ethische commissies en andere richtlijnen bij onderzoek naar minderjarigen. Dit moet bijna altijd met *informed consent* van ouders. *Informed only* (passief consent) is (bijna) niet mogelijk. Veel onderzoekers kiezen daarom voor onderzoek naar jongeren van 16+. Maar

hierdoor ontstaat een *knowledge gap*. Dit geldt vooral voor seksonderzoek.

De werkgroep heeft onderzoeksplannen uitgezet voor verschillende perspectieven op *informed consent* en *informed only*:

- **Vanuit Jongeren (16+)**

Terugblikken; stel, als je gevraagd werd, zou je meedoen als je ouders het moesten weten? Denk je dat je ouders consent zouden geven?

- **Vanuit Seks Onderzoekers**

Wat zijn hun ervaringen met ethische commissies, zoals barrières, maar ook oplossingen?

- **Vanuit Leden Ethische commissies**

Casussen aanbieden en vragen: Hoe worden die aanvragen beoordeeld?

Henny riep op om mee te doen en denken, ook studenten kunnen ermee aan de slag.

Keynote: ‘Wie geeft zich bloot in seksonderzoek?’ Over positionaliteit.

De keynote werd gegeven door Maaïke Muntinga (zij/haar & die/diens), arts seksuele gezondheid bij de GGD regio Utrecht, en universitair docent bij afdeling Ethiek, Recht en Humaniora van het Amsterdam UMC.

Maaïke begint colleges en presentaties vaak met de vraag: *Wie ben ik?*, waarna die diens posities, identiteiten, en soms ook ervaringen deelt. Dat maakt kwetsbaar. Zij stelt daarna het publiek de vraag: *‘Waarom laat ik deze slide zien?’* Meerdere antwoorden worden geopperd, en alle antwoorden kloppen. Positionaliteit komt op verschillende manieren naar voren, zeker bij seksualiteitsonderzoek. Sociale identiteit bepaalt je leven en wellicht je interesse in seksonderzoek.

Maaïke geeft verschillende voorbeelden van positionaliteit en situaties waarin keuzes moeten worden gemaakt over het wel/niet delen van de eigen positie. Interactief wordt met het publiek besproken welke keuzes waarom gemaakt worden. Leerpunt hier is dat openheid soms helpt, maar dat er ook een bepaalde kwetsbaarheid in zit.

Kort haalt ze de epistemologische positionering aan vanuit de positivistische traditie. Deze stelt dat wie de dokter/onderzoeker is er niet toe doet voor een neutrale observatie. Echter, ook met kledingvoorschriften verdwijnt de persoon achter de witte jas niet. Daarnaast beïnvloedt positionering ook de wetenschap; zie bijvoorbeeld het uitgangspunt van medisch onderzoek: het witte mannelijke lichaam. Mannelijke wetenschappers creëerden dit.

“Onderzoekers wijzigen de waarheid meer dan dat zij die ontdekken”

– Trudy Dehue uit *Ei, Foetus, Baby*

Het is belangrijk aan te geven dat je weet dat je niet neutraal bent. Wees open over welke kennis je wel en niet hebt. Maaïke haalt kort de geschiedenis van intersectioneel feminisme aan. Deze betoogt het bewustzijn van naast elkaar bestaande identiteiten; zoals zowel zwart, als vrouw zijn. De sociale positie geeft iets prijs over iemands referentiekader. De standpunten van dominante groepen worden vaker als waar gezien. Wetenschappelijk onderzoek zou achtergestelde groepen moeten includeren. Gelukkig wordt dit na vele jaren meer ‘mainstream’ in onderzoek. Het wordt normaler om in papers een methodologische paragraaf op te nemen over positionaliteit en de invloed van de onderzoekers. Echter, zo’n paragraaf is anders voor onderzoek naar diabetes dan voor seksonderzoek. Wij moeten ons verhouden tot de vragen en dilemma’s die dit meeneemt: *Moeten wij open zijn over wie we zijn?* En hoe ver gaan we daarin? Is positionering een doel, truc, of werkt het tegen?

Positioneringstool: De drie T’s

Positionering dwingt **transparantie** af. Over de blik van onderzoekers op de wereld als mens en onderzoeker, en over kennis die zij *niet* hebben. Onderzoekers kunnen zichzelf vragen stellen zoals: *Is ‘daar weet ik niets van?’* een makkelijke uitweg? Waarom worden dan niet anderen gerekruteerd die er wel wat van weten? Geeft iedereen zich evenveel bloot of wordt dit vooral verwacht van mensen die buiten de dominante norm vallen? En, is positionering het eerste wat we doen bij onderzoek, of is het *afterthought*?

Positionering als truc?

Is het enkel een manier om jezelf te positioneren als ‘sociaal geëngageerd’? Wordt er nagedacht over welke onderzoekers kwetsbaar of onveilig zijn als zij zich positioneren? En leidt het wel tot rechtvaardigheid, of houdt het de status quo juist in stand?

Positionering als tegenwerking?

De mening van iemand die vanuit eigen identiteit of ervaring met een onderwerp bezig is kan opzij worden geschoven als minder ‘objectief’. ‘Goed onderzoek is neutraal’ is nog een erg populaire opvatting. Kan positionering ervoor zorgen dat jouw onderzoek minder serieus wordt genomen?

Als laatste werden er een aantal casussen besproken met de zaal. Wat kunnen vragen of dilemma’s zijn bij positioneren en werken met kwetsbare doelgroepen? Uit deze levendige

discussie kwamen een aantal hoofdpunten naar voren. Er zijn voordelen, consequenties, en ethische vraagstukken bij publiekelijk positioneren. Positioneren kan helpen om onderzoek te kaderen, bijvoorbeeld doordat een queer persoon wellicht beter kan oordelen over LHBTIQ+ kwesties en de *in-group* beter kan benaderen. Het kan fijn zijn voor participanten te weten dat zij met iemand praten die bij hun *in-group* hoort, maar tegelijk kan dit misschien voor *bias* zorgen. Bewustzijn van de mogelijke consequenties van het wel of niet behoren bij een in-group blijft dus van belang. Publiekelijk positioneren geeft ook aandacht voor verschillende achtergronden en kennis, en laat zien dat dit ertoe doet en gewaardeerd wordt. Maar tegelijkertijd kun je je afvragen waarom dit ertoe doet. Wiens mening wordt gezien als 'waardevol'? Ook kan de *Naive Approach* juist voor creatieve invulling zorgen. Als laatste kunnen er kwesties van privacy zijn. Voelt het wel fijn of veilig om een (kwetsbare) positie publiek te maken, en wordt daarmee ook niet afgedwongen dat anderen (zoals bijvoorbeeld studenten of werknemers) ook kwetsbare posities 'moeten' delen?

Wat betreft onderzoek naar kwetsbare groepen: Deze groepen worden makkelijk overvraagd, zij moeten al vaak informatie (over zichzelf) verstrekken, dus zorg dat daar wat tegenover staat. Bovendien is het van belang de fascinatie met onderzoek naar deze groepen in de gaten te houden; wie doet dit onderzoek, en waarom? Moeten we bijvoorbeeld cisgender bachelor studenten (onervaren onderzoekers) wel onderzoek laten doen naar sensitieve onderwerpen zoals transgender zorg?

Het is duidelijk dat het onderwerp prikkelt. De casussen zorgen voor veel gesprekken. Voor elk ethisch vraagstuk is een weerwoord te bedenken. De kern blijft: Denk er goed over na, en bekijk bij elk onderzoek welke keuzes de juiste zijn, en waarom.

Panel Inclusief Onderzoek

Begeleid door Linda Dekker (universitair docent, afdeling Psychologie, Erasmus Universiteit Rotterdam), met Renée Finkenflügel (onderzoeker, Rutgers), Lika Brinkman (Bi+ Nederland), en Fayaaz Joemmanbaks (senior onderzoeker, Movisie).

Linda bijt de kop af met een brede vraag: **Wat is inclusief onderzoek?**

Renée reageert met een wedervraag: Kan dat überhaupt altijd?

Fayaaz knikt instemmend en geeft aan dat het niet echt kan, het is altijd een proces. We hebben altijd vlekken die we niet zien. Vraag jezelf daarom af 'waarom wil je onderzoek doen naar groep X?' Als iemand zegt 'Ik wil eens iets met LHBTIQ+ doen', kun je daar vraagtekens bij zetten. Positionaliteit gaat hand in hand met inclusiviteit. Het is belangrijk dat onderzoekers zich bewust zijn van hun positie.

Lika is het daarmee eens, ga met de juiste intenties onderzoek aan. Hecht waarde aan de ervaringen die mensen hebben.

Waarom is het belangrijk om naar inclusief onderzoek streven?

Fayaaz geeft aan, *It benefits everyone*, voor onderzoekers en onderzochten. Betere hulp bijvoorbeeld, maar ook je papers kunnen publiceren. De machtsverhouding is ongelijk, want onderzoekers worden betaald maar respondenten niet. Het lijkt bijvoorbeeld alsof er een 'token' persoon van kleur en twee witte mensen op het panel zitten, want waarom niet twee van kleur en één witte? Soms is een 'token' nog erger dan helemaal geen kleur.

Wat zijn nu belangrijke stappen om onderzoek inclusiever te maken?

Renée geeft aan dat wij als seksonderzoekers bovengemiddeld geïnteresseerd zijn in inclusiviteit, maar wij zijn niet de enigen die onderzoek doen. Dus een groot deel is nog bewustwording; is er al eens over inclusiviteit nagedacht? En voor degenen dit deden; heb je een concrete handreiking of tips?

Lika is het hiermee eens: Je moet goed onderzoek *samendoen*. Vraag om advies en hou het ook niet bij 'gratis advies'. Ga Googlen, ga op zoek naar ervaringsdeskundigen, ga naar dit soort bijeenkomsten. Sta open voor ontmoetingen.

Renée voegt nog toe: En belangenorganisaties, maar wees je bewust dat niet iedereen het onderling eens is in dezelfde groep, bijvoorbeeld over termen. Dus vraag ook niet steeds dezelfde mensen. Zij vertegenwoordigen niet iedereen. En er moet goed gekeken worden of het geen overvraging is. Er moet een balans zijn tussen betrekken en overvragen.

Fayaaz oppert daarnaast: Als je mensen van kleur hebt in je team betekent het niet meteen dat je het 'goed' doet. Zorg ervoor dat het de *juiste* mensen zijn, en zorg dat de diversiteit ten goede komt aan de doelgroep die wordt bestudeerd. We zijn geneigd de norm te beschermen en marginalisatie te bevragen. We bestuderen bijvoorbeeld nooit 'heteroseksualiteit'. Hoe kunnen we dit aanpakken, misschien moeten we

juist de *machtthebbende partijen* onderzoeken op machtsgebruik?

Tegen welke normen loop je nu aan als je inclusief onderzoek doet?

Lika noemt de monoseksuele norm, op één gender vallen. Mensen zijn zich er niet altijd van bewust. Ook binnen de LHBTIQ+ organisaties.

Fayaaz kan er genoeg opnoemen; cisgender, welvarendheid, *able-bodied* zijn, etcetera. Belangrijker is hoe *doorbreken* we de norm? De focus moet niet alleen liggen op gemarginaliseerd zijn. Het is vervelend om steeds bevraagd worden. Laten we bijvoorbeeld methodologische discussies hebben maar niet de hele tijd focussen op iemands 'moslim zijn'.

Hoe voorkom je de categorie 'other' in kwantitatieve vragenlijsten? Bv. Man, vrouw, anders..

Renée zegt dat dit inderdaad erg vervelend kan zijn, omdat sommige deelnemers zich wellicht niet erkend voelen. Tegelijkertijd *kun* je specifieke kenmerken niet altijd uitvragen, want het groepje wordt te klein voor statistische analyses. Maar, 'anders' is in ieder geval een te makkelijke optie en niet inclusief.

Lika zegt: '*Je moet een bepaalde omvang van een steekproef hebben, maar je mist diversiteit, ga je het dan maar niet benoemen? Maar hoe voelt dat voor de non-binaire persoon?*'

Fayaaz voegt nog toe dat je dit ook hebt bij wit en niet-wit: Waarom is wit de norm om al het andere 'anders' te laten zijn. Waarom is het niet zwart en niet-zwart? Aannames kunnen meteen sturend zijn. De aanname is bijvoorbeeld 'Zwarte mensen hebben hogere kans op suicide', er wordt dan bevestiging gezocht in plaats van dat tegendelen worden geaccepteerd, want dan zal het onderzoek wel niet degelijk zijn.

En wat doen jullie zelf voor inclusiviteit?

Lika heeft een handleiding geschreven over hoe je inclusief onderzoek doet over Bi+ mensen, en geeft advies.

Renée heeft meegewerkt aan een handreiking over inclusief onderzoek, vanuit de Alliantie Gezondheidszorg op Maat, waar begin volgend jaar een update op komt.

Fayaaz zegt dat het in concrete dingen zit; vraag naar genderidentiteit. Er is meer dan man, vrouw, non-binair. Er zijn platformen en landelijke initiatieven voor LHBTIQ+, en dat is terecht, maar voor racisme bijvoorbeeld niet. Dat hoort toch ook bij inclusief onderzoek? Er is bijvoorbeeld wel een LHBT-monitor, maar geen racisme-monitor.

Hierna volgen vragen vanuit de zaal.

Wanneer is onderzoek voldoende inclusief?

Lika geeft aan dat het nooit volledig inclusief is, maar dat de ervaring van degene die meedoet ertoe doet. Dat zij de ruimte krijgen en er waarde aan gehecht wordt. En ook vooral *gelijke* waarde aan alle participanten.

En wanneer is het niet voldoende?

Fayaaz stelt dat dat veel in taal zit; reproduceer geen stereotypen. En, wanneer je bij een participantbeschrijving bij een Molukse wel deze identiteit noemt, maar bij iemand van de normgroep niet, waarom niet? Als laatste zegt die nog dat een divers team over het algemeen betere kwaliteit producten aflevert.

Er wordt vooral onderzoek gedaan naar problemen en niet naar plezier. Hoe kunnen we meer naar de andere kant kijken?

Fayaaz zegt, dat dit een politiek ding is. Ga je er geld voor krijgen en lukt het om te publiceren? Soms is de wil er wel, maar scoort het geen subsidies. We moeten vaak problemen vergroten en uitdiepen om subsidie te krijgen. Bijvoorbeeld, na de excuses voor de slavernij is er nu geld voor slavernij/racisme onderzoek.

Renée beaamt dit. Het gaat vaak om geld. Je moet iets eerst problematiseren voordat je het kan normaliseren. Zij houdt zich vast aan dat het tijdelijk is. Frame het voor nu vanuit een probleem perspectief, dan kom je er wel. **Kan je onderzoek soms beter niet doen?**

Renée denkt dat dit zeker zo is. Zij geeft een voorbeeld: '*In het buitenland werd ik als expert gezien terwijl ik de taal niet eens sprak. Denk dan na, ben jij de juiste persoon om het onderzoek te doen? Zijn er mensen die geschikter zijn? Daar wordt soms niet goed genoeg gekeken.*'

Fayaaz voegt toe: '*Je hebt een bepaalde veiligheid als je een bepaalde doelgroep bent die een kwetsbaardere doelgroep misschien niet heeft. Jij kunt het narratief dan wel veranderen.*'

Linda vraagt als afronding nog naar een **take-home message. Eén do or don't?**

Lika zegt: '*Begin bij jezelf, stel vragen bij je eigen positionaliteit. Doe ik het juiste voor het onderzoek, wat neem ik mee en hoe kleur ik het onderzoek?*'

Fayaaz zegt: '*Practice what you preach, wees eerlijk over wat je in huis hebt.*'

Renée sluit af met: '*Lees de handreiking van AGOM (Alliantie Gezondheidszorg Op Maat).*'

Deelsessies

Sessie 1: Hoe bereik je mensen die niet graag praten met seksonderzoekers?

Marianne Cense (senior onderzoeker Rutgers)

Vaak hoor je dat mensen uit bepaalde groepen niet meegenomen zijn in onderzoek (denk aan vluchtelingen, migratieachtergrond, laag-opgeleiden), omdat ze 'moeilijk te bereiken' zouden zijn. Maar is dit wel zo? Of betekent het eerder dat het ons niet lukt om mensen te interesseren om mee te doen? Moeten we onze aanpak veranderen? In deze deelsessie werd aan de hand van een participatieve studie onder vluchtelingen besproken hoe je participatief onderzoek in kunt zetten om een brug te slaan naar je onderzoeksgroep.

Marianne opent met een vraag: *Waaróm wil je bepaalde groepen bereiken?* Goed om je dit bewust te zijn. Je kunt meerdere redenen hebben, zoals: je wilt representatief onderzoek doen; het is een verrijking; je wilt groepen bereiken die meer risico lopen; of *social justice*: je wilt minderheden een stem geven. Maar vraag je wel af of de vooronderstelling die je wellicht hebt klopt, bijvoorbeeld dat bepaalde groepen meer problemen ervaren of tot een risicogroep behoren.

Waarom doen deze deelnemers (nu) niet mee?

De groep stelde gezamenlijk een lijst met redenen op. Welke barrières voor deelname zijn er nu? Allereerst dat de oproep voor participatie de doelgroep niet *bereikt*: er wordt niet geadverteerd op kanalen waar de doelgroep het kan zien, of niet op een manier die door hen begrepen wordt; de drempel om mee te doen is te hoog. Participanten hebben bijvoorbeeld geen tijd, participatie aan onderzoek is onbekend en wordt daarom vermeden, of het voelt niet relevant voor hun leven.

En als tweede, als de doelgroep wel bereikt wordt, waarom zij wellicht niets voor het onderzoek voelen, en daardoor niet meedoen: de doelgroep voelt dat hun ervaringen niet relevant zijn, of dat deelname hen op een zekere manier bedreigt (en wellicht bestaat er wantrouwen richting instanties/onderzoek). Bijvoorbeeld door bestaande gendernormen, taboes, het moeten bespreken van trauma of emotionele ervaringen, of angst voor het lekken van informatie naar familie, de gemeenschap of instanties zoals de belastingdienst of het IND.

Wat motiveert deelnemers?

Hoe kunnen bovengenoemde obstakels weggenomen worden? Zorg voor vertrouwen en een goede relatie tussen onderzoeker en

participant. Participatief onderzoek kan hierin een weg zijn, omdat er mensen uit de onderzoeksgroep meewerken aan het onderzoek en als brug fungeren. Zorg (ook bij peer onderzoekers) voor sensitiviteit en goede omgang met verschillen in beleving. Geef een goede beloning (zoals geld). Houdt in je opzet rekening met leefomstandigheden van deelnemers (zoals tijdstip waarop mensen tijd hebben, kinderen thuis, (digitale) geletterdheid). Zorg dat er duidelijke, begrijpelijke taal gebruikt wordt tijdens het onderzoek (ook in informatiebrieven en consentformulieren). Zorg dat duidelijk gemaakt wordt dat de inbreng van participanten waardevol is, en koppel regelmatig de resultaten terug.

Het hangt natuurlijk af van de positie van een onderzoeker binnen een team (ben je hoofdonderzoeker of doe je een PhD dat al uitgestippeld is bijv) in hoeverre je invloed uit kan oefenen op de strategie en mate van participatie. Participatie kan in verschillende intensiteit: van de inzet van mensen uit de onderzoeksgroep (peers) om mensen te werven en te interviewen, tot meedoen in ontwikkelen van onderzoeksinstrumenten en analyse, zichtbaar zijn in publicaties en presentaties, projectleider zijn en tot slot opdrachtgever zijn. Welke strategie gebruikt kan worden hangt samen met de onderzoeksvraag en onderzoeksgroep, het budget en de looptijd. Het is niet per se zo dat "hoe hoger op de ladder hoe beter". Maar, alleen inzet van peers bij werving en afname van enquêtes/interviews geven wel het risico op 'instrumentele' inzet van peers, die veel inbrengen en riskeren (aan reputatie) en er vaak weinig erkenning en beloning voor terugkrijgen.

Casus: New Perspectives on reproductive choice

Marianne is projectleider van het participatieve onderzoek *New Perspectives*, onder mensen uit Syrië, Afghanistan, Eritrea en Somalië, over de opvattingen, strategieën en behoeften van vluchtelingen ten aanzien van *reproductive choice*. Voor dit onderzoek werden acht co-onderzoekers uit de doelgroep geworven en opgeleid. Vervolgens zijn samen met de co-onderzoekers onderzoeksmethoden ontworpen en ethisch getoetst.

Voor meer informatie over dit onderzoek, zie: <https://rutgers.nl/onderzoeken/new-perspectives-een-uniek-onderzoek-naar-de-reproductieve-keuzes-van-vluchtelingen/>

Deze casus laat zien dat participatief onderzoek veel kan opbrengen, zoals betere, sensitieve onderzoeksinstrumenten (in vraagstelling, aannames, inleiding); veel beter bereik van de

onderzoeksgroep; diepgang in gesprekken door vertrouwen, het gebruik van de eigen taal, en begrip. De randvoorwaarden die naar voren kwamen voor participatief onderzoek zijn als volgt: 1) Betekenisvolle deelname in het gehele traject, zet mensen niet alleen als interviewer of werver in. 2) Investeren in training, intervisie, teamvorming. Langdurige commitment vanuit organisatie. 3) Zichtbaarheid en betaling!

Uitdagingen en dilemma's bij participatief onderzoek

- Ethisch gezien is werven via peers/ community members, die bekenden zijn of in een hogere sociale positie zitten gevoelig. Hoe blijft meedoen aan onderzoek echt een vrije keuze?
- *Bias*, als geworven wordt via onderzoekers die er inhoudelijk achter staan. Welke mensen uit de doelgroep krijg je wel en niet in je onderzoek?
- Het insider en het outsider perspectief hebben beide voor- en nadelen. De positie van de interviewer heeft invloed op het type verhalen dat wordt verteld. Idealiter is er een mix van in- en outsiders, en kunnen deelnemers kiezen wie hen interviewt.

Sessie 2: Hoe zorg je goed voor je deelnemers?

Laura Baams (universitair hoofddocent Pedagogiek, Universiteit Groningen)

In deze sessie, begeleid door Laura Baams, werd besproken hoe onderzoekers rekening houden met de kwetsbaarheden van deelnemers en voorkomen dat onderzoek hen schaadt. Ethische kwesties, zoals het omgaan met trauma, het bieden van emotionele nazorg, en waarborgen dat deelnemers zich gehoord en gezien voelen werden besproken. Laura bood vanuit haar ervaring met onderzoek onder LHBTIQ+ jongeren, die vaak te maken hebben met pesten, discriminatie of andere vormen van trauma, handvatten voor een zorgzame en respectvolle onderzoekspraktijk die het welzijn van participanten vooropstelt.

De sessie werd geopend met de relevantie: Waarom willen we onderzoek doen naar deze groepen? Twee doelen werden genoemd: de resulterende data kan worden gebruikt voor maatschappelijke verandering, en het versterkt de stem van de doelgroep. Daarnaast heeft het ook impact op de deelnemer, idealiter voelt deze zich gehoord. Laura stelde dat het belangrijk is te begrijpen wat rekening houden met kwetsbaarheid inhoudt, specifiek wat betreft:

1) *Ervaringen*. Onderzoek afstemmen op de ervaringen en eigenschappen van de deelnemers. Dit kan negatief en positief uitpakken; voelen deelnemers zich gezien, of wordt trauma opgerakeld?

2) *Verborgene groepen*. Zorgen dat we de uitsluiting die deze groepen vaak ondervinden in de maatschappij niet herhalen in het onderzoek. Bijvoorbeeld: De transgemeenschap of bi+ die niet altijd volledig hun eigen ik kunnen weergeven in onderzoek als de antwoordopties alleen man/vrouw/anders zijn. Mensen haken dan af.

3) *Triggers*. Er is een neiging om gevoelige onderwerpen te vermijden. Belangrijker is om deze context geven. Verstop vragen niet in de lijst, maar geef participanten de mogelijkheid meer op te schrijven, en de mogelijkheid om vragen of een heel blok over te slaan. Het is niet nodig dat respondenten *geen enkele* emotie ervaren tijdens het invullen. Maar, confronteer je ze met iets dat ze in het dagelijks leven ook meemaken, of gaat het verder? Ook de maatschappelijke relevantie en tendens bepaalt wat 'gevoelig' is. Stem vooraf af met de doelgroep hoe zij dit ervaren.

Plan van aanpak

Laura gaf een aantal belangrijke onderwerpen mee waarover het goed is na te denken in de verschillende stadia van onderzoek:

Voorbereiding

Stem onderzoek af met de doelgroep. Houd er rekening mee dat dit lang kan duren en veel kan vragen van de doelgroep. Staat daar een vergoeding tegenover? Dit vergt goede planning.

Vanuit de groep kwam een vraag over *informed consent* bij minderjarigen. Hoe voorkom je verlies aan respondenten? Een voorbeeld werd geopperd door een collega: Bij 14-15-jarigen is het nu mogelijk om *informed consent* te vragen door middel van een 'pre-quiz' (met consent van de ethiek commissie). Deze pre-quiz test het vermogen van adolescenten om deel te nemen. Dit is helaas (nog) niet mogelijk voor jongere adolescenten.

Tijdens onderzoek

Een veilige omgeving creëren kan lastig zijn, zeker wanneer onderzoek wordt afgenomen in klassen. Wees alert op ongemak. Wees bereikbaar. Laat deelnemers een melding maken van vervelende vragen. Herinner deelnemers af en toe dat ze mogen stoppen. Kunnen vragen overgeslagen worden (niet alleen de 'gevoelige vragen'), en kunnen in sommige gevallen ook meerdere opties aangevinkt worden (bv. Identiteitslabels)?

Bied tijdens het gehele traject toegang tot (professionele) ondersteuning.

Na afloop

Het kan waardevol zijn om aan het einde de open vraag: *'Hoe vond je het om mee te doen?'* te stellen. Lees alle antwoorden terwijl het onderzoek nog loopt; voornamelijk in de eerste weken. Dan kun je er nog wat mee. Bied ook ná het onderzoek toegang tot (professionele) ondersteuning, en vertel waarvoor participanten terecht kunnen en wat ze kunnen verwachten.

Handvatten

De groep is door middel van discussie en vragen tot een aantal handvatten gekomen om kwetsbare groepen te bereiken en in het onderzoek te houden, en om goed voor deelnemers te zorgen en te voorkomen dat onderzoek hen schaadt: 1) Gebruik **inclusieve taal** (genderneutraal, of bijvoorbeeld B2 bij een licht verstandelijke beperking (LVB)); 2) Bouw een **vertrouwensband** op (neem de tijd; oprechte interesse); 3) gebruik **flexibele methodologie** (pas methoden aan op individuele behoeften); 4) faciliteer **empowerment** (betrek deelnemers bij het onderzoeksontwerp, deel resultaten op een toegankelijke manier).

Aan het einde kwamen kort een paar dilemma's ter discussie:

Wanneer is het te veel om 'aan te dringen' om mee te doen?; wanneer is het genoeg? Een fundamenteel principe hierin is het vermijden van *entitlement* als onderzoeker. Dat het belangrijkste is dat jij je onderzoek mag en kan doen, en dat iedereen maar moet meedoen. Gebruik empathisch vermogen. Het gaat om die mensen, niet om het onderzoek. Er is een spanningsveld tussen goede data met veel deelnemers, en niet dwingen.

Bij gemarginaliseerde groepen is het erg belangrijk om meer terughoudend te zijn, zij worden al steeds bevestigd. Een voorbeeld waarbij het erg goed ging waren de *Amsterdam Cohort Studies*. Dit resulteerde in participanten binnen een cohort die al 40 jaar meededen. Hoe kwam dat nou: deelnemers voelden zich gerespecteerd en gezien.

Een ander belangrijk dilemapunt is de werving: *Hoe wordt geprofileerd?* 'LGBTI', 'LHBTIQ+', 'LHBTIQA', 'queer', etc. Welke taal wordt gebruikt? En wie wordt daarmee uitgesloten? Is dat bijvoorbeeld bewust, omdat deze groep niet relevant is voor het onderzoek? Denk hier vanaf het begin dus over na.

Als laatste: *Wat wordt met de resultaten gedaan?* Bijvoorbeeld, bij onderzoek naar de LHBTIQ+

groep komen er negatieve resultaten uit, publiceert je dat dan? Hoe draagt dat bij aan het welbevinden van deze groep? Wat is het einddoel van het onderzoek? Ga bewust en op een toegankelijke manier om met het publiekelijk maken van resultaten. Wellicht worden hiermee belangrijke stakeholders bereikt, en hebben de resultaten een direct, positief effect in de praktijk. Ontwikkel ook iets waar de doelgroep (direct) wat aan heeft, zoals praktische tips.

Sessie 3: Wat moeten toekomstige professionals leren over seksualiteit?

Femke van den Brink (universitair docent Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht) & Erick Janssen (Directeur Institute for Sexuality and Family Studies, KU Leuven)

Seksualiteit wordt nog vaak gezien als een niche-thema in het hoger onderwijs. Terwijl veel studenten die een opleiding volgen in de sectoren gedrag en maatschappij, gezondheidszorg en onderwijs er in hun werk mee te maken krijgen, bijvoorbeeld als psycholoog, pedagoog, beleidsmaker of leerkracht. In Nederland is het opleidingsaanbod voor (wetenschappelijk) seksualiteitsonderwijs populair, maar schaars. We zien dan ook dat veel studenten na hun bacheloropleiding naar Leuven gaan voor de master Seksuologie. Wat vinden we van het aanbod van onderwijs rondom seksualiteit in Nederland en Vlaanderen? En wat willen we toekomstig professionals leren? In deze deelsessie vertelde Erick Janssen, over de master seksuologie in Leuven, en Femke van den Brink vertelde over de nieuwe minor *Seksualiteit in Interdisciplinair Perspectief* van de Universiteit Utrecht. Daarna gingen deelnemers in gesprek over initiatieven, ideeën en ambities rondom seksualiteitsonderwijs en werd besproken of er behoefte is om kennis te delen en (meer) samen te werken in ons onderwijs.

Erick Janssen presenteerde het huidige seksuologie curriculum van KU Leuven. De master in de seksuologie is uniek in Vlaanderen en Nederland. KU Leuven is de enige universiteit met een academische opleiding tot master in de seksuologie: [Master in de seksuologie — KU Leuven opleidingsaanbod](#). De master in de seksuologie leert studenten op een wetenschappelijke manier en vanuit verschillende disciplines over seksualiteit en relaties nadenken, biedt inzicht op welke manier studenten nieuwe informatie over deze domeinen kunnen vinden en helpt kritisch te kijken naar de wetenschappelijke waarde van deze informatie. De opleiding mikt bovendien op

een zekere mate van bewustwording rond de eigen houding ten aanzien van relaties en seksualiteit. Ook doen studenten tijdens hun masterproef zelfstandig onderzoek in het brede domein van de seksuologie. Daarnaast maken studenten in de opleiding kennis met een aantal beroepsvelden waarin seksuologen kunnen werken. In het programma gaat er in het bijzonder aandacht naar het onderzoek rond en de praktijk van de seksuologische hulpverlening. Er zijn de afgelopen jaren tussen de 250 en 300 aanmeldingen per jaar. Alumni beoordelen de master positief. Op dit moment wordt de master geëvalueerd en vervolgens hervormd. Een van de veranderingen is dat er meer focus komt te liggen op de bevordering van seksueel welzijn en relationele en seksuele vorming. Meer info: [IFSS – Institute for Family and Sexuality Studies](#)

Femke introduceerde vervolgens waarom in Utrecht de nieuwe minor wordt geïntroduceerd. Allereerst, maatschappelijke relevantie, denk aan de #metoo beweging, ongelijkheid en discriminatie, en het belang van een gezonde seksuele ontwikkeling. Ook is het voor professionals binnen de sociale wetenschappen een relevant thema, waar zij in hun carrière hoogstwaarschijnlijk mee te maken krijgen. Ook wordt onderwijs op dit thema gemist in Nederland. Van studenten binnen de Faculteit Sociale Wetenschappen aan de UU gaf 41% aan dat zij een minor over seksualiteit zouden willen volgen. Nu moeten geïnteresseerde studenten hiervoor nog naar Leuven. Opties binnen Nederland hebben voornamelijk een focus op klinici, niet op onderzoek.

Dus, een nieuwe minor! De minor is interdisciplinair van aard en betreft zes cursussen: Seks & Samenleving, Youth & Sexuality, Seksualiteit vanuit Klinisch Psychologisch Perspectief, Antropologie van Gender & Seksualiteit, Interpersoonlijke Processen, en Gender, Intersectionality and Cultural Critique. Een verdiepende beschrijving is te vinden op de website van de UU: <https://students.uu.nl/en/academics/minors/seksualiteit-in-interdisciplinair-perspectief>.

Studenten kiezen minimaal 4 cursussen, met in ieder geval 'Seksualiteit & Samenleving'. De minor is voornamelijk een benadering vanuit de sociale wetenschappen. Biologische aspecten komen relatief weinig aan bod. De nieuwe minor heeft in ieder geval de volgende leerdoelen: 1)

Interdisciplinariteit: Disciplinaire basis, perspectiefneming, gemeenschappelijke basis vinden, integreren van perspectieven; 2) Kennisbasis: kennis over inhoudelijke onderwerpen (bijv. politieke en ethische kwesties, seksuele ontwikkeling, seksuele problemen, interpersoonlijke relaties); 3) Toepassing van kennis op maatschappelijke vraagstukken gerelateerd aan seksuele gezondheid; 4) Kritisch denken en analyseren; 5) Communicatievaardigheden (bijv. een gesprek openen en aangaan over gevoelige onderwerpen, afnemen seksuele anamnese); en 6) Algemene academische vaardigheden (bijv. academisch schrijven, onderzoek uitvoeren, presenteren)

Na deze introductie werd de vloer geopend voor vragen en opmerkingen over wat er nodig is binnen het onderwijs met betrekking tot het thema seksualiteit. De aanwezigen waren het eens dat het huidige aanbod in Nederland erg mager is, en er was een sfeer van enthousiasme om hier in de toekomst verandering in te brengen. Het idee werd geopperd om ook hiervoor een SEKSO werkgroep te starten.

Afsluiting

Na afloop van de deelsessies werd de middag zoals altijd afgesloten met een borrel, waarbij in een informele sferen contacten konden worden gelegd, en ervaringen konden worden uitgewisseld. Het was wederom een inspirerende en gezellige middag. Graag tot volgend jaar!